

LINKITETÄÄN ASiantuntijatekstiin (viimeiseksi)

EU:n projektissa Bosnia-Hertsegovinassa

Työskentelin vuosina 1998–1999 Bosnia-Hertsegovinassa, Euroopan Unionin rahoittamassa projektissa. Projektin tarkoituksena oli kehittää sodasta toipuvan maan terveydenhuollon rahoitus- ja informaatiojärjestelmiä. Projektin päämaja oli Sarajevossa, jossa asuin, mutta projektikohteita oli useita maan eri osissa. Projekti oli kooltaan varsin pieni ja tehtäväalue tarkkaan rajattu. Ulkomaisia pitkäaikaisia asiantuntijoita oli kaksi, itseni lisäksi terveydenhuollon rahoituksen asiantuntijana toiminut britti. Lyhytaikaisia asiantuntijoita projektissa vieraili monesta maasta, useita myös Suomesta.

Toimintaympäristö

Bosnia-Hertsegovina on yksi vanhan Jugoslavian hajoamisesta syntyneistä valtioista, Slovenian, Kroatian, Serbia-Montenegron sekä Makedonian ohella. Sittenmin myös Montenegro ja Kosovo ovat itsenäistyneet. 1990-luvun sota oli ollut verinen ja julma ja 90-luvun lopulla alue oli vielä täysin toipumassa sodan aiheuttamista traumoista.

Oleskelua ja työskentelyä ei voi Balkanin alueella aloittaa, ymmärtää tai menestyksekkäästi viedä eteenpäin tuntematta alueen historiaa. Balkanin alue, jos mikä, on Euroopassa historiansa vanki. Kaunokirjallisesti, joskaan ei välttämättä tieteellisesti, parhaimman opasmatkan tarjoaa Nobel-kirjailija Ivo Andric kirjassaan Drina-joen silta. Kirjassa kuvataan muslimien ja kristittyjen rinnakkaiselo usean sadan vuoden ajalta. Tämä eri uskonnollisten ryhmien yhdessäelö antaa edelleen keskeisen leiman alueen elämälle.

Bosnia-Hertsegovina on syntyneistä uusista valtioista ehkä uskonnollisesti jakaantunein. Maa on jaettu kahteen “entiteettiin” Bosnia-Hertsegovinan Federaatioon lännessä ja pohjoisessa sekä Serbitasavaltaan idässä. Maassa asuu serbejä, kroaatteja ja muslimeja. Bosnian muslimeista käytetään usein termiä bosniakki. Kansallistunteiden voimistuessa sodan aikana myös alueen kielet saivat uusia nimityksiä. Aiemmin Jugoslavian alueella kaikki puhuivat serbokroatiaa. Nyt bosniakit kutsuvat kieltään bosniaksi, serbit puhuvat serbiaa ja kroaatit kroatiaa. Uskonnollisesti rajat ovat selkeämmät; serbit ovat pääasiassa ortodokseja, kroaatit katolilaisia ja bosniakit muslimeja.

Käytännössä maa on edelleen miehitysaluetta ja alueen turvallisuuden takeena ovat maassa sijaitsevat vieraat Nato:n ja EU-maiden joukot. Myös maan hallinto on edelleen pitkälti ulkopuolisen tuen varassa ja valvonnassa.

Luonto

Bosnia-Hertsegovina sijaitsee dinaaristen Alppien alueella. Maa on vuoristoinen, metsäinen ja olemukseltaan jylhä. Maa muuttuu vehreämmäksi mentäessä kohti Adrian merta, mutta Bosnia-Hertsegovinalla on vain noin 20 kilometrin levyinen kaistale rannikkoa Kroatian rannikkoalueen keskellä. Valtaosa maata on metsien peittämää vuoristoa. Vuoristoisuudesta johtuen myös tieolot ovat vaikeat, toimivia rautateitä on vähän ja sota tuhosi paljon siltoja ja rautateitä. Matkat eri projektikohteiden välillä olivat aikaa vieviä ja usein, varsinkin talvella, myös jännittäviä.

Ilmasto on seurausta vuoristoisesta luonnosta. Kesät ovat kuumia ja helteisiä, talvipäivät voivat olla jopa suomalaisittain kylmiä ja lunta on maassa pääsääntöisesti joulukuusta helmi-maaliskuulle.

Eteläisestä sijainnistaan huolimatta ilmasto on aivan toisen tyyppinen kuin esim. naapurissa Italiassa.

Terveydenhuolto Bosnia-Hertsegovinassa

Terveydenhuollon rakenne Bosnia-Hertsegovinassa pohjautui 90-luvulla vielä paljolti vanhaan Jugoslavian järjestelmään. Terveydenhuollon perusyksikkö on terveystalo, joka muistutti jossain määrin meidän terveyskeskustamme. Parhaat terveystalot olivat suuria kymmenien lääkäreiden keskuksia apupalveluineen, pienemmissä saattoi työskennellä vain yksi lääkäri. Henkilökuntaa (paitsi lääkäreitä) ja tiloja oli runsaasti, toimenpidevälineitä, lääkkeitä ja muita toimintaedellytyksiä vähemmän. Projektimme eräästä pilottikohteesta oli sodan aikana paennut 50 % lääkäreistä, valtaosa Saksaan. Heitä oli turha odotella takaisin.

Sairaalaverkko oli ennen sotia ollut suhteellisen hyvä, mutta sodan jälkeen vasta muutamat sairaalat olivat päässeet kunnolliseen toimintaan, etenkin maaseudulla sairaaloiden toiminta oli vielä hyvin vajavaista, monet vielä raunioina – pääkaupungeissa asia oli paremmin.

Vanhan jugoslavalaisen toimintamallin pohja, byrokraattinen päätöksentekojärjestelmä, täysin käsittämätön tietojenkeruu ei kenellekään, vaatimattomat taloudelliset resurssit, poliittinen ja uskonnollinen näkemys hallinnossa sekä ulkomaalaisten lahjoittajien into luovuttaa sekalaista “kehitysapua” eri kohteisiin saivat kaikki yhdessä aikaan sen, että järkipärisuunnittelu ja koordinoitu, hallittu toiminta olivat käytännössä mahdottomia. Kun tähän yhtyi vielä sodan aiheuttamien tuhoisien muistojen ja kansalaisryhmien ristiriitojen aikaansaama henkinen depressio, niin toisinaan oli vaikea uskoa järjestelmän tulevaisuuteen.

Uskon tulevaisuuteen pelastivat sittenkin ihmiset. Koulutuksen taso oli aiemmassa Jugoslaviassa korkea ja niillä ihmisillä, jotka olivat maahan jääneet, oli intoa ja tahtoa tehdä maan terveydenhuollolle todella jotakin, vain edellytykset puuttuivat. Maan tulevaisuudelle omistautuneita, vilpittömästi töitä paiskivia terveydenhuollon ammattilaisia tapasin useita ja sain uusia ystäviä.

Tietotekniikka oli vasta tekemässä tuloaan maahan, kännykkä oli statussymboli, jonka piti kuulua ja näkyä. Yliopistollisessa keskussairaalassa ei ollut välttämättä yhtä ainoaa tietokonetta. Tietojärjestelmäasiantuntijana oli tietysti ihana haaste päästä suunnittelemaan jotain näin neitseelliseen ympäristöön. Mikrostruktuuri tietotekniikan kehittymiselle puuttui ja huolimatta valtavasta innosta lopputulos usein oli vaatimaton.

Arkielämä ja vapaa-aika

Maa on pullollaan ulkomaisia asiantuntijoita, mistä on seurannut mm. vuokra-asuntojen kysynnän ja tarjonnan epäsuhta. Kaikilla mukavuuksilla varustetusta omakotitalosta Sarajevossa saatettiin 90-luvulla pyytää jopa 5000 €/kk. Itse asuin keskellä kaupunkia 60 neliön kaksiossa, jossa oli perusmukavuudet (lämmin vesi, WC, jääkaappi, liesi yms.) ja josta maksoin 90-luvun lopulla 500 €/kk. Lämmitys, sähkö ja lämmin vesi takkuilivat joskus, mutta toimivat suurimman osan aikaa hyvin.

Sarajevo on rauhallinen ja turvallinen kaupunki, ulkomaalainen nainen voi täysin turvallisesti kävellä keskellä yötä kaupungissa yksin, kiitos miehitysjoukkojen. Toisaalta kaupunki ei tarjoa kovin paljon vapaa-ajan kohteita etsivälle. Ravintoloita löytyy runsaasti joka makuun, mutta tässäkin ulkomaisten asiantuntijoiden runsaus on saanut hinnat ylös. Halpoja eksoottisia

ruokapaikkoja löytyy, jos jaksaa etsiä. Balkanilainen ruoka on lihapitoista, vahvasti maustettua ja raskasta, erilaisia etnisiä tai kalavaihtoehtoja etsivälle kyllä löytyy tarjontaa niin ikään. Vihanneksia, hedelmiä ja muita peruselintarvikkeita saa toreilta edullisesti ympäri vuoden ja kauppahalliseikkailu viikonloppuisin oli viikon kohokohtia. Sianlihan käyttö oli vähäistä. Käytännössä kaupoista saa sen mitä ihminen tarvitsee.

Vapaa-ajan mahdollisuuksia Sarajevossa tai muuallakaan maassa ei ollut kovin runsaasti. Historiasta kiinnostuneelle löytyy tutkimuskohteita itse kaupungistakin, vaikkakin monet museot toimivat vielä vajavaisesti.

Paikallinen muslimivoittoinen yhteisö on melko sulkeutunut ja monilla ulkomaalaisillakin oli omat enemmän tai vähemmän sisäänpäin lämpiävät kansalliset seurapiirinsä. Yllättynyt kuitenkin olin kun vietimme Bosnian suomalaisten pikkujoulua ja paikalle saapui yli 60 henkeä ympäri maata.

Pekka Hosia, LL
Porvoon terveystakeskus
(2004)